

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

“TERSİNE DÜNYA’ DA MİZAH”

KATEGORİ I

Sözcük Sayısı: 3579

Araştırma Sorusu: Orhan Kemal’in “Tersine Dünya” adlı romanında, cinsiyet rollerinin odak figürler ve namus kavramı üzerinden toplumsal eleştirisinde mizah unsurunun kullanımı hangi yönleriyle ele alınmıştır?

İçindekiler

1. GİRİŞ.....	3
2. ODAK FİGÜRLERİN TOPLUMSAL ELEŞTİRİSİNDE MİZAH UNSURUNUN KULLANIMI.....	5
2.1. “Bitirim Leyla” Karakterinin Toplumsal Eleştirisinde Mizah Unsurunun Kullanımı.....	5
2.2. “Mustafa” Karakterinin Toplumsal Eleştirisinde Mizah Unsurunun Kullanımı.....	8
3. “NAMUS” KAVRAMININ TOPLUMSAL ELEŞTİRİSİNDE MİZAH UNSURUNUN KULLANIMI.....	10
3.1.“Namus” Kavramının Erkek Figür Üzerinden Toplumsal Eleştirisinde Mizah Unsurunun Kullanımı.....	11
3.2.“Namus” Kavramının Kadın Figür Üzerinden Toplumsal Eleştirisinde Mizah Unsurunun Kullanımı.....	12
4. SONUÇ.....	15
5. KAYNAKÇA.....	17

1. GİRİŞ

Orhan Kemal'in "Tersine Dünya" adlı yapıtında öne çıkan unsurlardan önemli bir tanesi mizah unsurudur. Mizah; bir olayı ya da gerçeği şaka, nükte veya takılmalar ile süsleyip aktaran söz veya yazı çeşididir 5. Orhan Kemal mizah unsuru üstünden cinsiyet rollerini eleştirir. Mizah, toplumsal normların absürtlüğünü vurgulamak için kullanılır. Örneğin, romanın içinde Bitirim Leyla'nın davranışlarının absürt ve kuraldışı olarak gösterilmesi, toplumsal beklentilerin eleştirmektedir. Orhan Kemal, mizah yoluyla günümüz dünyasında erkeklerin kadınları kontrol etme isteği ve yöntemlerini cinsiyet rollerini, okura, tam tersi bir biçimde vererek kadının erkek üzerindeki etkisi üzerinde anlatmaktadır. Türkiye'nin sahip olduğu ataerkil toplum düzenine ters ve olayları feminist bir açı ile ele alan "Tersine Dünya" adlı roman her ne kadar Orhan Kemal'in "mizahi romanları" arasında yer alsa da yazarın bu düzene getirmiş olduğu farklı bakış açısı ile dikkat çekmektedir.

Orhan Kemal yapıtlarına "toplumsal gerçekçiliği" ön planda tutmuş bir yazar olarak "Tersine Dünya" adlı romanında da bu akımı farklı bir yapı ile devam ettirmiştir 4. "Tersine Dünya" adlı romanda yazar tarafından kadın erkek rolleri her ne kadar yer değiştirilmiş olsa da yazar bu yapıtında okurlara, yine toplumsal bir gerçek olan, toplum tarafından insanlara yüklenen rollerin yine biz insanların elinden çıktığı gerçeğini anlatmaktadır.

Toplumsal cinsiyetin en belirgin olduğu topluluk "aile" olsa da bu cinsiyet rolleri günlük hayatta birçok yerde bireyin karşısına çıkmaktadır. Günlük yaşantıda sıklıkla karşılaşılan bir durum olan, erkek ve kadının duyguları bakımından ayrıştırılması "Toplumsal Cinsiyet" in ortaya koymuş olduğu gerekliliklerden biridir. Toplum, erkeğin kadına kıyasla çok daha cesur, sert, güçlü, duruma göre "duygusuz" olmasını bekler. Bu beklentileri karşılayan erkek birey duyguları ile değil, mantığı ile karar alıp vermelidir çünkü topluma göre bu şekilde hareket ederse erkek birey üzüntü ve korkma halinin beraberinde getireceği birtakım sorunları

yaşamayacak ayrıca duyguları ile hareket ettiği (etmesi gerektiği) düşünülen kadın bireyi “yanlış kararlar almasını önleme” gerekçesi ile yönetebilecektir ve tüm bunları “toplumun iyiliği için” yapmış olacaktır. Yönetici rolünü üstlenen erkek birey aksine “kadın” dan beklenen davranış merhamet, şefkat, anlayış gibi duygular ile karar alıp vermesi ve bu duygular ile hareket etmesidir. Toplumsal cinsiyete göre “kadın” duyguları ile hareket etmelidir fakat bu durum toplum içerisinde bir sorun olarak gösterilir. “Erkek” ise duyguları ile hareket etmez ve rasyonel kararlar alır bu nedenle “kadından daha üstündür”³. Orhan Kemal “Tersine Dünya” adlı romanında toplumca belirlenen bu rollerin sahipleri olan kadın ve erkek figürlerin toplumdaki yerlerini değiştirerek romanda bu roller üzerinden yapılan eleştiriyi mizah unsurları beraberinde okura sunmaktadır.

İçeriği hakkında önemli noktaları kitabın kapağı sayesinde okura aktaran “Tersine Dünya” romanı kitap kapağında bulunan birçok unsur ile okura kitabın mizahi bir yönünün olduğunu ve Orhan Kemal her ne kadar toplumsal (sosyal) gerçekçi bir yazar olsa da bu romanında yaşadığımız toplumu olduğu gibi kaleme almak yerine sahip olunan bu sosyal değerleri “tam tersi” bir biçimde okura aktardığını göstermektedir. Kitap kapağındaki bu unsurlar kitabın kapağındaki ayakkabı figürleri olarak ele alınıp kitap başlığını destekler bir nitelikte okuyucuya sunulmuştur. Kitabın başlığı olan “Tersine Dünya” da kullanılmış olan “Tersine” sıfatının kullanılma sebebi insan ırkının var oluşundan günümüze çoğu topluluğun ata erkil bir biçimde kurulmuş ve yaşamış olması bu nedenle de Türk Edebiyatında yazılmış olan toplumsal gerçekçi romanların genelinde ataerkil bir toplum üzerinden yazılmış olmasıdır. “Tersine Dünya” romanı kendi türündeki istisnalardan biri olarak “kadın egemen” bir toplumu anlatmaktadır. Kitap kapağındaki bir diğer unsur olan ayakkabı figürlerinde ise kitaptaki kadın egemen toplum, kadını temsil eden “pembe” renkli topuklu ayakkabının erkeği temsil eden siyah rügan ayakkabıyı ezer bir biçimde üstüne konulmuş olmasıdır. Orhan Kemal’in “Tersine Dünya” adlı bu romanı Yeşilçam filmlerinde görülebilecek türden tek düze bir olay örgüsü ve

sıradan karakterler, erkek ve kadın egemenliği ve “namus” kavramı üzerinden kullanılan mizahi unsurlar ile sıra dışı bir hale getirilmiştir.

2. ODAK FİGÜRLERİN TOPLUMSAL ELEŞTİRİSİNDE MİZAH UNSURUNUN KULLANIMI

2.1. “Bitirim Leyla” Karakterinin Toplumsal Eleştirisinde Mizah Unsurunun Kullanımı

Yazarın okuyucuya tanıttığı ilk karakter romanın odak figürlerinden olan Bitirim Leyla’dır. Roman bu karakterin gece vakti mahalleye sarhoş bir biçimde yüksek sesle nara basarak girmesi ile başlar, sonraki sayfalarda Bitirim Leyla’nın üç çocuk sahibi ve evli bir anne olduğu görülür. Leyla’nın mahalleye girmesi ile birlikte bu uygunsuz davranışları yüzünden mahalle bekçileri Leyla’nın etrafında toplanır, mahallenin bekçileri kadındır. Yazarın kitaba baskın kadın figürleri tanıtarak giriş yaptığı görölmektedir. Gerçek hayatta bir mahallede bu tür davranışların erkekler tarafından gerçekleştirildiği görölmekte olup yazar “Tersine” Dünya anlayışlı bu romanı cinsiyet rollerinin tersine çevrilmesi ile başlatmıştır. Romanın başındaki şaka ile karışık kavgalar ve laf dalaşı ile bu hareketlerin kadın figürler tarafından sergilenmesi yapıtta görölen başlıca mizah unsuru olmuştur.

Roman ilerledikçe yazar “Tersine Dünya” romanındaki kadınların yani gerçek dünyadaki erkeklerin cinsiyet rollerini temsil eden Bitirim Leyla’yı okura tanıtmaya başlar. Leyla fiziksel olarak kendisinden güçsüz olan bekçilere karşı “bitirim kesilirken” mahalle arasında, zamanında boksörlük yaptığından kaynaklı “Ağır Sıklet Leman” olarak bilinen Bekçi Leman geldiği zaman saygısız tavrının değişmesi ve “*Leman Abla sana saygım var*” (**Kemal, 6**) derken Bekçi Leman’ın diğer bekçileri işaret ederek “*Bunlara?*” (**Kemal, 6**) diye sorması üzerine romanda geçen “*Onlara yoktu, yoktu işte ama, Bekçi Leman’ın şakası olmadığını biliyordu.*” (**Kemal, 6**) cümlesi Bitirim Leyla’nın kendinde güçsüzü ezerken kendisine kıyasla güçlü bir kişi gördüğu anda tüm karakter ve duruşunu bozduğunu göstermektedir. Bu durum

romanda cinsiyet rolleri ile güçlendirilmiş kadın dünyasının yalnızca erkekler üzerinde değil kendisinden rütbe veya fiziksel güç bakımından daha alt bir seviyede bulunan tüm birey ve toplulukları ezebilme hakkını bulduğunun göstergesi olup gerçek hayattaki ataerkil topluluklarda bulunan cinsiyet rollerinin yarattığı eşitsizliğin benzerini mizah unsuru yardımıyla kadınların üstünlüğü ile sağlamaktadır.

Bitirim Leyla karakterinin toplum içerisindeki yeri ve rollerinin anlatımında, yazarın kullanmış olduğu mizah unsurlarının önemli bir yeri vardır. Leyla karakteri günlük hayatta karşılaşılabileceğimiz türden herhangi bir kadın figür ile eşleştirilemez bir bizimde yaratılmıştır. Leyla karakterinin her gün farklı bir olay çıkarması, mahalle içerisinde huzursuzluk yaratması, fazlaca içmesi, hemcins ve karşı cinslerine karşı saygıdan yoksun oluşu ve yasa dışı yollar ile para kazanması Leyla'yı roman içerisinde öne çıkaran başlıca etkenler olmuştur. Leyla karakterinin bu özellikleri onu günümüz kadın topluluğundan ayırmakla kalmamış onu erkek toplumuna kıyasla da aşırı özelliklere sahip olan bir kişi haline getirmiştir. Yazarın, romandaki odak kadın figür olan Bitirim Leyla'nın toplumsal eleştirisinde mizah unsurunu figürün abartılı davranış ve konuşma biçimi üzerinde kullandığı görülmektedir. Bitirim Leyla'nın bu abartılı davranışlarına örnek olarak Leyla'nın romanın başında sarhoş bir şekilde gece mahalleye girip sapkınlık yapması üzerine gelip Leyla'yı karakola götürmek isteyen bekçi ile arasında geçen diyalog verilebilmektedir.

“Bitirim Leyla çıldırarak kadar öfkeleni birden:

‘Kim miyim?’

‘Kimsin evet?’

‘Demek beni tanıımıyorsun?’

‘Ben değil kanun tanıımıyor seni. Karşında kanun var, kanunun bu semtte gece temsilcisi!’

Bitirim Leyla sinirli sinirli güldü:

‘Şimdi sana da kanununa da... ’ (Kemal, 3)

Leyla karakterinin hapse girip çıkmasından hemen sonraki düşüncelerinin geçtiği paragrafta da yine bu abartılı davranışlara örnekler bulunmaktadır.

“Bu sırada Bitirim Leyla ise Beyazıt’ı bulmuştu. Kafası iyi idi ama gene de içmek istiyordu. Eskiden tanıştığı karılar tarafından işletilen meyhaneye uğramak istemiyordu. En iyisi basıp Tophane’ye gitmekti. Gerekirse orada bir meyhanede az daha demlenir sonra da ortalık kararınca genelevlere uğrardı.” (Kemal,107)

Romanda, başta odak figür “Bitirim Leyla” olmak üzere, kadın figürlerin hitap ve lakap biçimlerinde kullanılmış olan mizah unsurlarının ise yine anaerkil bir toplum düzenini destekler şekilde verildiği görülmektedir. Bu lakaplardan, romanda en fazla görüleni Leyla karakterinin lakabı olan “Bitirim” kelimesi olmuştur. “Bitirim” kelimesi sözlükte kumar oynama, uyuşturucu alıp satma, dolandırıcılık yapma vb. işlerde deneyimli kimse olarak geçmekte olup günümüz dünyasında genellikle erkek bireyler için kullanılmaktadır 6. Orhan Kemal’in, bu romanında “Bitirim” lakabını odak kadın figür olan Leyla için kullanması, yazarın cinsiyet rolleri üzerinden yaptığı mizahı Leyla karakteri ile okuyucuya aktardığını göstermektedir. Roman boyunca Bitirim Leyla karakterinin konuşuş biçimi ile kullandığı kelime ve hitapların gerçek hayatta bir kadının konuşma diline yakışır biçimden uzak ve kaba oluşu da yazarın Leyla karakteri üzerinde kullandığı bir diğer önemli mizah unsuru olmuştur. Bitirim Leyla’nın kullandığı bu dile bazı örnekler verilebilmektedir:

“Ulan deyyus! Ben sana dedim mi de gelip bana şefaattin? Ha? Dedim mi? Allah bile aracılık edemez, bilmiyor musun?” (Kemal, 8)

Yazarın, Bitirim Leyla karakterinin dili üzerinde mizah unsuru kullanımını yoğun tutmasının ana sebebi günlük yaşamda herhangi bir kadında görülme ihtimali oldukça düşük olan bu kaba

dilin kullanımını abartarak bir güldürü unsuru haline getirmek böylece bu anaerkil ve baskıcı dilin okuyucu için dikkat çekici bir hal almasını sağlamaktır.

2.2. “Mustafa” Karakterinin Toplumsal Eleştirisinde Mizah Unsurunun Kullanımı

Mustafa karakteri, romanda geçen bir diğer odak figürdür. Yazar Mustafa karakterini, kullandığı mizah unsuru yardımı ile, günümüz dünyasındaki kadınların cinsiyet rollerini adayarak anlatmıştır. Yazarın adanmış olduğu “kadın” rolleri Mustafa karakteri özelinde kullanılan başlıca mizah unsuru olmuştur. Bitirim Leyla’nın olay çıkarmaya devam etmesiyle beraber kalabalıklaşan bekçi ekibi, bir diğer odak figür olan, Bitirim Leyla’nın kocası Mustafa’nın romandaki ilk ortaya çıkışı ile dağılır. Mustafa karakterinin ismi henüz verilmemekte ve bu karakter okura “Bitirim Leyla’nın kocası” olarak tanıtılmaktadır. Romandaki tüm kadın figürler, romana girişi yaptığı andan itibaren isimleri, meslekleri ve var ise lakapları ile birlikte tanıtılmasına rağmen Mustafa karakterinin ismi romanın ortalarına doğru okuyucu ile buluşmuştur. Mustafa romanda ismi geçen sayılı erkek figürlerinden biridir, geride kalan çoğu erkek figürün değil meslek ve lakaplarına, isimlerine bile roman boyunca değinilmemiştir. Bu durum okura romanda anlatılan toplum yapısında erkeklerin değer görmediğini anlatmaktadır.

Bitirim Leyla’nın kocasının romana girişi, karısı Leyla’nın bekçiler tarafından karakola götürülmesini önlerken sarfettiği cümleler ve yalvarışları ile olmuştur. Leyla’nın kocasının görüldüğü ilk bölümde söylediği sözler “*Bekçi ablalar, ona acımıyorsanız bize acıyın, çocuklarıma acıyın, n’olursunuz. Bırakın onu. Bize bağışlayın bu seferlik!*” (Kemal, 4) olmuştur. Bu sözleri söylerken, karakterin ağlayışını ve yalvarışını tarif eden yazarın bu durum üzerinden yaptığı mizah şekli, aşağılama ve şiddet üzerinden yapılan mizah olarak bilinmekte olup romanda geçen toplum anlayışında bir erkek ve çocuklarının, başlarında bir kadın, eş figürü, olmadan acınası bir halde olacağını ve istenmeyecek, zor bir hayat geçireceklerini anlatmak ister, bu da günümüz ataerkil toplum düzeninde kadınlar üzerindeki baskının karşı

cins tarafından bir yansıması olup yine mizah unsurunun desteği ile kaleme alınmıştır. Bölüm bekçilerin Bitirim Leyla'nın kocasına “acıyarak” Bitirim Leyla'yı affetmesi ve serbest bırakması ile biter.

Roman boyunca Bitirim Leyla'nın bu sapkın hareketlerini devam ettirdiği görülürken Mustafa ise karısının bu davranışları dolayısıyla cezaevine girmesini önlemek için bekçilere göz yaşları döker. Mustafa her ne kadar karısının lehine hareketlerde bulursa da Bitirim Leyla kocasının bu davranışlarını hiçe sayarak “bir erkeğin korumasına” ihtiyacı olmadığını düşündüğünden sinirlenerek Mustafa'yı dövmektedir. Yazarın romanda, Mustafa'nın Leyla'ya yapacağı herhangi bir yardımın uygunsuz, değersiz ve yanlış görülüp küçümseneceği bilgisini okura aktarma amacı; yapıttaki erkek figürün toplumdaki konumunun eleştirisini bir mizah unsuru olarak kullanarak günümüz dünyasında cinsiyet rolleri romandakinin tam tersi olan kadının toplumdaki yerine atıfta ve eleştiride bulunmaktır. Romanın ortalarında Bitirim Leyla'nın sapkın hareketleri nedeniyle cezaevine girdiği görülmekte ve bu sefer kocası Mustafa'nın yalvarışları kanun karşısında fayda etmemektedir. Mustafa karısı Leyla'yı ziyarete geldiği günlerde Leyla'nın bulunduğu cezaevinden sorumlu olan baş komiser ile karşılaşmaktadır. Baş komiser ve Mustafa'nın ilk karşılaşması cezaevinin ziyaretçi kuyruğunda bekleyen tüm erkeklerin arasından, baş komiserin Mustafa'yı görmesi ve fiziksel özelliklerinden tahrik olarak tüm kalabalığı hiçe sayıp Mustafa'yı içeri alması ile olmuştur. Baş komiserin Mustafa ile ilgili düşünceleri tamamen fiziksel odaklı olup romanda “*Herhalde içerdeki kadının kocası bu yakışıklı adam olacaktı. Şayet buysa, gerçekten bir içim suydum. O ne kocaman ne heybetli bıyıklı öyle. Ya ayakları ayakları? Vardı bir kırk beş, belki de kırk altı numara. Gövdesi dimdik ağır mı ağır...*” (Kemal, 49) olarak geçmektedir. Yazarın “Tersine Dünya adlı romanında kadınlar tarafından erkek bireylerde göze çarpan ve beğenilen özellik olarak verilmiş olan öğelerin günlük hayatta ne erkek ne kadın bireyler tarafından dikkat edilmeyen özellikler olduğu görülmektedir. Romanda geçen bu özellikler “gür bıyık” ve

“büyük ayak” olarak verilmiştir. Yazarın yaratmış olduğu dünyadaki yakışıklılık anlayışının günümüz dünyasında zihinlere oturtulmuş olan algıdan uzak oluşu yazarın gerçek hayatta toplumca kabul gören belli estetik, fiziksel özellikler beraberinde oluşan algı ve ayrımcılıkların romandaki mizahi anlatıma uyum sağlaması amacıyla absürtleştirilerek birer güldürü unsuruna dönüştürülmüş olmasıdır. Yazar burada, aynı zamanda, cinsiyet rollerinin tersine döndüğü bu dünyada egemenliği elinde bulunduran, baskın gelen, cinsiyetin karşı cinsten bireylere bakış açısındaki yüzeyselliğin değişmeyeceğini fakat ilgi çeken fiziksel özelliklerin biyolojik farklılıktan kaynaklı olarak değişeceğini anaerkil toplum yapısında idealize edilmiş olan erkek stereotipi üzerinden yapılan mizah ile anlatmaktadır. Mustafa fiziksel özellikleri dolayısıyla beğenilip ziyaret için öncelik kazanınca başkomiser Mustafa'nın karısı Bitirim Leyla odaya gelene kadar Mustafa ile yalnız kalır ve bu durumu fırsat bilerek Mustafa'ya asılır. Mustafa'nın bir kadının onu rahatsız etmesi karşısında bu durumu istemediğini kibar sözlerle belli etmek dışında bir şey yapamadığı ve karısı gelene kadar duruma razı olmak zorunda kaldığı görülür. Mustafa karakterinin içerisinde bulunduğu bu durum okuyucuya cinsiyet rolleri bakımından güçsüz tarafın güçlü taraf karşısında herhangi bir hakkı olmadığını anlatır.

3. “NAMUS” KAVRAMININ TOPLUMSAL ELEŞTİRİSİNDE MİZAH UNSURUNUN KULLANIMI

Mizahi bir roman olan “Tersine Dünya” adlı yapıtta Orhan Kemal mizahi unsur kullanımını yalnızca odak figürler üzerinden kadın ve erkeklerin toplumsal eleştirisinde değil cinsiyet rolleri açısından önemli bir kavram olan “namus” kavramının toplumsal eleştirisinde de kullanmıştır. Yapıt, romanda mizah unsuru olarak sunulmuş olan “namus” kavramı üzerinden incelendiğinde yazarın bu kavramı iki odak figür üzerinden de işlediği görülmektedir, yazarın “namus” kavramını her iki odak figür üzerinden de işlemiş olmasının sebebi yazarın iki tarafın da cinsiyet rollerine toplum gözünden bakmak ve eleştiride bulunmak istemesidir. Romanda

“namus” kavramı tamamen, kişinin sahip olması beklenen cinsiyet rollerinin gereklilikleri üzerine kurulmuş bir sosyal değerlendirme (eleştiri) olarak ele alınmıştır.

3.1.“Namus” Kavramının Erkek Figür Üzerinden Toplumsal Eleştirisinde Mizah

Unsurunun Kullanımı

Romanda “namus” kavramının işlenişine erkek figürler üzerinden bakıldığında bu kavram özelinde bir diretilişe rastlanılmaktadır. Yapıtta sözü geçen toplum yapısının anaerkil bir yapı olması sebebiyle kadın figürler erkeklere oranla daha baskıcı bir rol oynamaktadır. Romanda erkek figürler üzerine oluşturulan baskıcı rolün abartılması yapıtta görülebilecek bir diğer mizah unsurudur. Erkek figürlerin, kadın figürlerin sözlerini birer emir olarak kabul ettikleri bir toplum düzeninde namus kavramının topluma dayatılışında cinsiyetler arası oluşacak olası bir dengesizlik şaşırtıcı olmamaktadır. Romanda “namus” kavramı toplum için önemli bir değer olarak görülmüş fakat bu değerın roman içerisindeki uygulanışı erkekler üzerinde kadınlara kıyasla çok daha sert gerçekleştirilmiştir.

Romanın başında Bitirim Leyla'nın mahallede çıkarmış olduğu olaya geri dönüldüğünde, Leyla'nın çıkardığı olayı daha da büyütmesi ve olay yerine gelen bekçilerin artması ile ayaklanan mahallelinin düşünceleri hakkında yazılmış paragrafta geçen “*Gene bıçaklar çekilip analar birbirlerini mi vuracaklar? Çocuklar anasız kalacak, ev hizmetlerinden başkasını bilmeyen babalar çocuklarını geçindirmek için el kapılarında iş mi arayacaklardı?*” ve “*Hiç kimse, el kapılarında çalışan babalara namuslu gözüyle bakmazdı. Böyle erkekler ‘o biçim’ di.*” (Kemal, 2) cümlelerinde anlatıldığı üzere yazarın yaratmış olduğu bu dünyada erkekler yalnızca evde çocuk bakmak ve ev işlerini yapmakla yükümlüdür. Romanda bir erkekte “beklenen” davranış namusunu korumasıdır ve bu beklenti karşılanmadığında erkekler “o biçim” olarak adlandırılarak mahallelinin gözünden düşmekte olup kadınlar tarafından hor görülmekte, beğenilmemektedir, erkeklerin ise umursadıkları tek durum namuslarını koruyarak kendilerinden beklenen davranışları uygulamak ve evli oldukları kadınlara “yakışır” birer koca

olmaktır. Yapılan bu alıntı, yazarın “Tersine Dünya” adlı romanında günümüz ataerkil dünyasında görülen toplumsal cinsiyet kavramını kendi yarattığı anaerkil toplum düzeni üzerinden eleştirmekte, “gerçek” bir durumu mizahi bir bakış açısı ile okura sunmaktadır.

Romanda Mustafa karakteri ile ilgili konuşmalar içerisinde “namus” kelimesini sık sık kullanıldığı görülmektedir. Karakterin bu konuşmalarına örnek olarak “Şu dünyada, namuslu erkeklere rahat yüzü yok muydu?” (Kemal, 57) cümlesi verilebilmektedir. Kendi başta olmak üzere romanda sözü geçen çoğu karakterin Mustafa hakkında konuşurken “namus” kavramını konuşmanın bir yerinde mutlaka kullanması veya konuşmanın tamamını bu kavram üzerinden sürdürmesinin sebebi romanda namusun özellikle de erkek bireyler için ne kadar vazgeçilmez bir değer olduğunu vurgulamaktır. Yazarın namus kavramının romandaki erkek figürü özelindeki önemini vurgularken bu kavrama abartılı bir biçimde fazlaca değinmesi ise romanda kullanılmış olan bir diğer miza unsuru olarak verilmektedir.

3.2. “Namus” Kavramının Kadın Figür Üzerinden Toplumsal Eleştirisinde Mizah

Unsurunun Kullanımı

Romanda “namus” kavramının işlenişine kadın figürler üzerinden bakıldığında “namus” değerinin kadınlar üzerinde baskıcı bir tutum sergilemediği görülmektedir. Tezin önceki bölümünde bahsedildiği üzere namus kavramının erkekler üzerinde oynadığı baskıcı rol, Orhan Kemal’in “Tersine Dünya” adlı yapıtındaki kadın figürlerde görülmemektedir. Bu baskının kadın toplumunda hafiflemiş olmasının sebebi olarak romanda geçen toplum yapısının anaerkil bir düzene sahip oluşu verilebilmektedir. Kadın figürlerinin, erkek figürlere kıyasla, namus kavramının uygulanışı bakımından sahip olduğu rahat tutum romanda kullanılan bir başka mizah unsuru olmuştur.

“Tersine Dünya” romanında Leyla karakterinin namus kavramı özelindeki tutumu incelendiği zaman, romanın başından sonuna dek karakterin rahat ve erkek figürlerin aksine

“elalem ne der?” tabusundan soyutlanmış bir tavır sergilediği görülmektedir. Romanın başında Leyla’nın gece yarısı, sarhoş bir biçimde, bağırarak mahalleye girmesi ve tüm mahallenin gözleri önünde bekçilere sataşım ardından da kocasını yine bağırarak azarlaması bu davranışların ilki olmuştur. Leyla figürünün yaratmış olduğu olayı romanda geçen herhangi bir erkek figür yaratsaydı bu kişinin tüm mahalle tarafından ayıplanacağı anlaşılmakta ve bu nedenle roman boyunca bu tür bir davranış hiçbir erkek figür tarafından sergilenmemektedir. Bunun aksine kadın figürler romanda bahsedilen oldukça fazla sayıda olayın çıkış ve büyüme sebebi olmuştur. Romanda baş tacı yapılaş bulunan “namus” kavramının mahalleli tarafından yalnızca cinsiyet rolleri üzerine kurulmuş olan bir kavram olarak bilinmesi, bu değeri anaerkil bir düzendeki bu toplumda erkeklerin adeta birer sahip gibi gördükleri kadınlarının emirlerine uymasını gerektiren ve başka bir erkekle konuşmasını, göz göze gelmesini dahi yasaklayan; kadınların ise her bakımdan çok daha özgür tutulduğu bir değer haline getirilmiştir. Romanın devamında da anaerkil toplum yapısında cinsiyet rollerinin doğurmuş olduğu eşitsizlikler, namus kavramı üzerinden yapılan mizahın roman boyunca sürdürülmesinde önemli bir rol oynamıştır. Roman incelendiğinde kadınların namus kavramı üzerindeki rahat tutumunun roman boyunca sürdüğü görülmektedir. Kadın figürlerin bu tutumlarına örnek olarak romandaki bir erkek figürün, annesi hakkındaki konuşması;

“Ananın kaç kocası vardı?”

“Nikahlı beş. Odalıklar saymaynan bitmez...” (Kemal, 111)

odak kadın figür Leyla ile komşusu Hayriye arasında geçen diyalog;

“Yahu genelev erkeği koca yapılır mı?”

“Bal gibi de yapılır. Namusu topuklarından akanını aldık, işte. Ben içeri, herif dışarı. Genelevden olanı belki daha namuslu olur. Bana bak, akşama kimseye sözün var mı?”

“Ne gibi?”

“Beyoğlu’na çıkalım, bir pavyona falan...Ha?” (Kemal, 115)

ve kadın bir fabrikatör ile Leyla arasında geçen diyalogda ikilinin fabrikatörün kayınbabası hakkındaki konuşmaları;

“Ya elimde olmadan adama sulanırsam?”

“O zaman akraba oluruz...”

“Nasıl?”

“Kaynanam olursun!” (Kemal, 119)

ardından da kahkahalar atılması örnek verilebilmektedir. Kadın figürlerin bu konuşmalarından da anlaşıldığı üzere Orhan Kemal’in yarattığı bu dünyada kadın toplumu için namus kavramı kendi özellerinde büyük bir anlam ifade etmemekte bu nedenle romanda geçen kadın figürlerin rahat olarak adlandırılan tutumları ortaya çıkmaktadır.

Yazarın roman boyunca “namus” kavramı üzerindeki tutumu net ve romanda anlatılan cinsiyet rolleri tersine çevrildiğinde günümüz dünyası için realist bir bakış açısına sahip olsa da Orhan Kemal romanın okuyucuya anlatmak istediği temel konuyu ve eleştirdiği “namus” kavramını anlatırken güldürü unsurları kullanarak romanın bütünündeki mizahi anlayışı devam ettirmiştir. Bu mizahi anlayışın yazar tarafından devam ettirilmesindeki başlıca etken eleştiriyi anlaşılır kılmak ve doğrudan sert bir eleştiri yerine mizahi roman türüne daha uygun olacak bir anlatım sürdürmektir. Orhan Kemal’in roman içerisinde “namus” kavramının eleştirisinde kullandığı güldürü unsurlarından bazıları örnek olarak verilebilmektedir:

Yazar Mustafa karakterinin kendisine verilen rahatsızlıklara boyun eğmesi ile, romanda önemli bir mizah unsuru olan “namus” kavramına değinmek istemiştir. Roman boyunca Bitirim Leyla’nın, kocasının onsuz kaldığı ve kalacağı zamanlarda kocasını *“fakat eğer namusuma leke sürersen...” (Kemal, 57)* türünden sözler ile tehdit ettiği, Mustafa’nın ise maruz kaldığı tüm

sözlü ve fiziksel tacizlerin ardından namusunu bir kadın için değil kendisi için taşıdığına dair sözler söylediği görülmekte. Roman içerisinde yazarın bir mizah unsuru olarak kullandığı namus kavramına erkek toplumunun ve kadın toplumunun, bakış açılarının farklı olmasıyla beraber bu kavram hakkında karşı cinsten beklentileri de farklı olmuştur.

Romanın devamında Bitirim Leyla'nın hükmü biter ve serbest bırakılır. Bitirim mahallesinin yolunda bir kenarda gördüğü bir grup kadınla oynadığı kâğıt oyunu ile kadınları dolandırarak “kazandığı” para ile mahalleye girer fakat geldiğinde kocasını ve çocukları evde değildir. Leyla mahalleliyi soruşturarak kocasının çocuklarını alıp gittiği öğrenir. Bunun üzerine Bitirim Leyla tekrardan içerek sarhoş bir biçimde yakınlardaki bir genel eve girer ve bir fahişeye ödeme yapar. Çok geçmeden tüm mahalle Mustafa'nın ve Bitirim Leyla'nın yaptığı şeyleri öğrenir. Bu olaylar üzerine Leyla “sıradan bir bitirim” olarak görülmeye devam ederken Mustafa namusunu kaybetmiş bir erkek olarak görülmeye başlar. Bu olayda günümüz dünyasında genellikle erkekler tarafından yapıp normalleştirilen sapkınlıklar romanda kadınlara verilen cinsiyet rollerinin bir sebebi olarak okurun karşısına çıkmıştır. Bitirim Leyla'nın evli olmasına rağmen karşısındakinin rızasına bakmaksızın yaptığı sarkıntılıklar ve, açık cinsellik olarak bilinen mizah türünün kullanımı ile okura anlatılan, genel eve gitme bölümü, mahalleli tarafından normal karşılanırken Mustafa'nın, içerisinde bulunduğu durumun kendisi ve çocukları tarafınca zorluklarına dayanamayıp, yazarın iş hayatı ve finansal değerler üzerinde kullanmış olduğu mizah unsurunun ön plana çıktığı, karşına gelen bir fırsatta zengin bir kadının Mustafa'ya sunduğu teklif üzerine Mustafa'nın o kadın ile beraber yaşamaya başladığı bölüm mahalleli tarafından “namussuzluk” olarak nitelendirilmiştir.

4. SONUÇ

Her bireyin sorumluluklarını yerine getirmesini gerektiren bir rolü vardır. Bu rolün verilmiş amacı, bireyin içerisinde bulunduğu “toplum” sisteminin düzene uygun bir biçimde sürdürülmesidir. Bu rol dağılımını etkileyen çeşitli doğuştan gelen veya sonradan sahip olunan

özellikler vardır. “Cinsiyet” doğuştan gelen ve toplumsal rol dağılımında belirleyici bir etken olan bir kavramdır. Günümüz dünyası ataerkil bir toplum düzenine sahip olduğundan bu roller erkek egemenliğine uygun bir biçimde dağılmıştır.

Orhan Kemal’in “Tersine Dünya” adlı romanında yazar bu toplum düzenini tersine çevirmiş ve kadın egemenliğinde yürütülen bir toplum düzeni yaratmış ve bu alışılışın dışında kalan yapıyı okura mizah unsuru üzerinden aktarmıştır. Romanda anlatılan bu dünyada yazar rol dağılımı ve bu dağılımın sebep olduğu sosyal baskıyı iki odak figür üzerinden anlatmıştır. Odak figürlerden “Bitirim Leyla” bir kadın olarak günümüz dünyasındaki erkeğin toplumsal ve cinsiyet rollerine sahipken diğer bir odak figür olan “Mustafa” günümüzdeki kadın rollerine sahiptir. Ev dışındaki hayatta aktif olması beklenen Leyla karakterinin roman boyunca yaptığı sapkın davranışlar sebebiyle, yaşadığı mahalle tarafınca, yargılanmadığı görülmekte olup yalnızca ev içinde aktif olması, yalnızca ev işleri ve çocuklarının bakımını üstlenmesi beklenen “Mustafa” karakterinin roman boyunca yaptığı tek bir aykırı hareket nedeniyle, romanda önemli bir mizah unsuru olan, “namus” kavramınca eleştirildiği görülmektedir.

Orhan Kemal “Tersine Dünya” adlı romanında kadın egemenliğinde yürütülen bir dünyayı kaleme alması sebebiyle romandaki kadın toplumunun üzerindeki sosyal baskı azalırken erkek toplumu üzerindeki sosyal baskı artmıştır. Orhan Kemal’ in bu romanında okura verilen terslik kavramı sayesinde artık cinsiyet rolleri arasındaki dengesizliğin erkek lehinde değil kadın lehinde olmasının, kadın ve erkeğin toplumsal rollerinin sebep olduğu sosyal baskıyı ortadan kaldırmayacağı yalnızca bu baskının yönünü değiştireceği görülmektedir. Romandaki başlıca mizah unsuru ise romanda güldürü unsurunun çokça kullanılması ile aktarılan anaerkil-ataerkil toplum düzeni arasındaki bağın tersine dönmesinin ortadan kaldıramadığı cinsiyet rollerinin yaptığı baskının toplumsal bir gerçek oluşudur.

KAYNAKÇA

- 1- Kemal, Orhan (2007). *Tersine Dünya*. İstanbul: Everest Yayınları
- 2- Mehmet Narlı, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, Ankara 2002.
- 3- Şarlı Güvercin, Gonca (2020). *Tersine Dünya Romanından Hareketle Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın - Erkek Rollerinin İncelenmesi*. Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, 4. Sayı (Eylül 2020), s. 471-482.
- 4- Yumuş, Seval. (2017). *Orhan Kemal'in Romanlarında Sosyal Değerler*. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- 5- "Milliyet". (2020) *Mizah Nedir? Mizahşör ve mizah yapmak ne anlama gelir?* y.y. Nisan 2020.Web.11 Ekim 2022
- 6- "Bitirim Ne Demek? TDK'ya Göre Bitirim Sözlük Anlamı Nedir?" Sabah, 24 Mar. 2023, www.sabah.com.tr/tdk-anlami/bitirim-ne-demek-bitirim-tdk-sozluk-anlami.